

UDK: 341.645:341.48
Biblid: 0025-8555, 69(2017)
Vol. LXIX, br. 1, str. 78–102

Originalan naučni rad
Primljen 1. marta 2017.
Odobren 27. marta 2017.
DOI:10.2298/MEDJP1701078V

Agresija kao međunarodni zločin

Mihajlo VUČIĆ¹

Apstrakt: Rad razmatra konceptualizaciju međunarodnog krivičnog dela agresije, čija aktuelnost u praksi međunarodnog sudovanja može oživeti već tokom 2017. godine usled mogućnosti da stalni Međunarodni krivični sud postane nadležan za ovaj zločin. Sve su češće kritike koje osporavaju mogućnost Međunarodnog krivičnog suda da se valjano bavi ovim zločinom pre svega zbog njegovog političkog karaktera i negativnih posledica koje bi krivični postupci mogli da imaju po suverenost država i njihovih visokih zvaničnika. Autor iznosi argumente u prilog kritike ovakvih stavova i pokazuje da priroda zločina agresije nije nimalo različita od ostalih međunarodnih zločina koji ne trpe iste kritike. Očigledno je da se potcenjuje značaj istorijskog dostignuća koje će budući krivični postupci predstavljati za napredak krivičnog prava i stabilnost međunarodne zajednice. Autor zaključuje kako, i pored brojnih problema koji je prate, koncepcija zločina agresije iz Statuta Međunarodnog krivičnog suda može da doprinese generalnoj prevenciji nezakonite upotrebe sile i smanjenju nekažnjivosti za „zločin nad zločinima“.

Ključne reči: agresija, međunarodni krivični sud, međunarodni zločini, imuniteti, suverenost.

Sedamdeset godina nakon prvih i do sada jedinih krivičnih postupaka za „vrhovni međunarodni zločin”,² održanih nakon Drugog svetskog rata, čini se izvesnim oživljavanje dugo usnule nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda (MKS)

¹ Autor je naučni saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
E-pošta: mihajlo@diplomacy.bg.ac.rs

Rad je nastao tokom projekta „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljnopolitički, međunarodni ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti” (br. 179029), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Vlade Republike Srbije.

² International Military Tribunal (Nuremberg), “Judgment and Sentences”, *American Journal of International Law*, Vol. 41, No. 1, January 1947, p. 186.

nad zločinom agresije.³ U trenutku kada nastaje ovaj članak, 32 države ugovornice Rimskog statuta (RS) ratifikovale su amandmane iz Kampale,⁴ čime je premašen broj od 30 potrebnih ratifikacija za vršenje nadležnosti MKS na osnovu članova 15bis(2) i 15ter(2) RS.⁵ Trenutak istine nastupio je 2017. godine, kada Skupština država ugovornica mora da jednoglasno ili dvotrećinskom većinom usvoji odluku o potvrđivanju nadležnosti.⁶ Utoliko rasprava o krivičnom gonjenju zločina agresije, koja nikada istinski nije ni prestajala, dobija na ubrzanju. U tom pogledu je zanimljivo navesti članak Koha i Buhvalda (Harold H. Koh, Todd F. Buchwald), bivšeg pravnog savetnika i pomoćnika pravnog savetnika američkog Stejt dipartmenta, u kome se navodi nekoliko mana i neizvesnosti uočenih u amandmanima iz Kampale, koji moraju da budu razrešeni pre aktiviranja nadležnosti MKS.⁷ Ovaj članak je zauzvrat podstakao snažnu kritiku Pelea (Alain Pellet), koji je odbacio sve rezerve Koha i Buhvalda kao „protivrečne, ako ne i patetične”. Pele je optužio obojicu da „ratuju protiv vetrenjača” time što skreću pažnju na izmišljene ili sporedne probleme, a što po njemu ima za cilj da onemogući proces koji je započeo konsenzusom u Kampali.⁸

³ Na Nirnberskom suđenju osuđeno je 12 lica za zločine protiv mira, a još 25 na Tokijskom. Dva okrivljena su osuđena po istom osnovu na suđenjima zasnovanim na Kontrolnom zakonu br. 10 (prema: G. Werle, F. Jeßberger, *Principles of International Criminal Law*, Oxford University Press, Oxford, 2014, p. 1445). O ostalim suđenjima koja su se dotakla zločina protiv mira nakon završetka Drugog svetskog rata videti kod: Roger S. Clark, “The Crime of Aggression”, in: Carsten Stahn (ed.), *The Law and Practice of the International Criminal Court*, Oxford University Press, Oxford, 2015, p. 795.

⁴ Vidi Rezoluciju: “Resolution RC/Res.6 – The crime of aggression”, Adopted at the 13th plenary meeting, on 11 June 2010, <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>.

⁵ Palestina je postala trideseta država ugovornica koja je ratifikovala amandmane. U svetlosti rasprave koja je u toku o statusu Palestine u Rimskom statutu, ova činjenica je navela pojedince da se zapitaju da li se instrument o njenom pristupanju amandmanima iz Kampale od 26. juna 2016. može ubrojati u neophodnih 30 ratifikacija. Vidi stav Cimermana koji odgovara potvrdno na takvo pitanje: Andreas Zimmerman, “29+1=30 – The Kampala Amendment on the Crime of Aggression and the Recent Accession by Palestine”, *EJIL:Talk!*, 29 June 2016, www.ejiltalk.org/29-1-30-the-kampala-amendment-on-the-crime-of-aggression-and-the-recent-accession-by-palestine/, 20/01/2017. Pred kraj 2016. godine, amandmane iz Kampale ratifikovale su Čile i Holandija, a još nekoliko država ugovornica RS su u procesu ratifikacije.

⁶ “Rome Statute of the International Criminal Court”, UN Doc A/Conf.183/9 (1998), [http://legal.un.org/icc/statute/english/rome_statute\(e\).pdf](http://legal.un.org/icc/statute/english/rome_statute(e).pdf). Član 15bis(3) glasi: „(s)ud će vršiti nadležnost nad zločinom agresije u skladu sa ovim članom, nakon odluke koja će biti usvojena nakon 1. januara 2017. istom većinom država ugovornica koja je potrebna za usvajanje amandmana na Statut”.

⁷ Harold H. Koh and Todd F. Buchwald, “The Crime of Aggression: The United States Perspective”, *American Journal of International Law*, Vol. 109, Issue 2, 2015, p. 257.

⁸ Alain Pellet, “Response to Koh and Buchwald’s Article: Don Quixote and Sancho Panza tilt at windmills”, *American Journal of International Law*, Vol. 109, Issue 2, 2015, pp. 568–569.

Mnogobrojne nedorečenosti i mane Rezolucije iz Kampale privukle su pažnju brojnih autora. Među njima treba izdvojiti kontroverznu proceduru za usvajanje amandmana, pozivanje na definiciju agresije koju je usvojila Generalna skupština UN ili teškoće u utvrđivanju čina agresije koji „po svojoj prirodi” predstavlja „očiglednu” povredu Povelje UN (član 8bis(1) RS).⁹ Mi se u ovom članku nećemo baviti ovim kritikama, već ćemo se osvrnuti na dva problema koja imaju veze sa širim političkim implikacijama, a to su da je zločin agresije po prirodi stvari nepogodan za sudsko utvrđivanje i da će aktiviranje nadležnosti MKS nad zločinom agresije dovesti do neželjenih posledica u vidu visoko politizovanih krivičnih gonjenja navodnih „agresora” pred nacionalnim sudovima trećih država – gonjenja koja navodno krše načelo *par in parem non habet imperium*.

U čemu je posebnost agresije kao međunarodnog zločina?

Postoji široko rasprostranjeno osećanje kod naučnika i političara da je agresija međunarodni zločin kao nijedan drugi, te da se stoga ne može prema njoj odnositi kao prema drugim vrstama „svirepih zločina” (ratni zločini, genocid, zločini protiv čovečnosti). Ključan argument je pritom činjenica da je agresija „zločin vođa” koji mogu učiniti samo vojni i politički državni rukovodioci, dok svirepe zločine mogu da izvrše i niži činovnici ili lica koja pripadaju nedržavnim entitetima, kao i da agresija da bi bila utvrđena mora da podrazumeva prethodnu ocenu da je država povredila međunarodno pravo, izvršivši „akt agresije”, dok kod svirepih zločina to nije slučaj. Prema tome, ističe se kako treće države ne mogu i ne treba da pokreću krivične postupke protiv navodnih „agresora”, jer bi to značilo da će one suditi svojim jednakopravnim suverenima kršeći osnovno načelo *par in parem imperium non habet*. Takođe se ističe da to ne bi smeo da čini ni međunarodni sud, jer su očevi osnivači UN navodno želeli da nadležnost za utvrđivanje postojanja „akta agresije” sačuvaju isključivo za Savet bezbednosti UN.

U nastavku rada ćemo se vratiti na ove argumente, a sada bismo istakli da je posebnost agresije više izražena u proceduralnoj komponenti pravila koja regulišu upotrebu sile u međunarodnim odnosima. Na kraju krajeva, vojne intervencije koje bi inače bile suprotne članu 2(4) Povelje UN nisu nezakonite ako ih odobri Savet bezbednosti postupajući shodno Glavi VII Povelje, ili nadležni organi države na čijoj teritoriji se vrše. U izvesnim granicama, država može da pristane na vojnu intervenciju na svojoj teritoriji, mada bi mnogi rekli da cilj intervencije ne sme da

⁹ GA Res. 3314 (XXIX), 14 December 1974.

bude podrška vladi koja je umešana u građanski rat.¹⁰ Svet bezbednosti može da odobri raznovrsne vojne intervencije, bilo humanitarne ili „prodemokratske” prirode (u koje spadaju i intervencije za promenu režima), mada ne može da odobri aneksiju teritorije ili čisto kaznene nasilne akcije. Očigledno je da se agresija u ovom vidu suštinski razlikuje od svirepih zločina, koji ni pod kojim uslovima ne mogu da budu odobreni od strane Saveta bezbednosti ili državnih organa. U skladu sa tim, pravila o upotrebi sile smatraju se nešto slabijim pravnostvaralačkim pravilima, od pravila koja zabranjuju genocid ili mučenje.¹¹ Da li zaista možemo da smatramo nekog političkog lidera krivim za zločin agresije samo zato što je jedna stalna članica Saveta bezbednosti sprečila odobrenje vojne intervencije, dok bi drugačiji ishod glasanja značio da država koja interveniše nije uopšte nezakonito postupala?

Dodajmo rečenom i izopačenu tendenciju kod pojedinih analitičara da „hirurški” razdvajaju politički proces odlučivanja o pokretanju vojne intervencije od razaranja, gubitka života (kako civila tako i boraca) i drugih nesreća (političkog rasula, privrednog sloma itd) kao čistih pratilaca intervencija. Pomenuta tendencija je jača ako su posledice udaljenije vremenski od početka intervencije i ako je uzročna veza sa intervencijom slabija. Vladajuća normativna predstava ovog pravca vidi zločin agresije kao nepravdu nanetu stranoj državi, politički zločin, koji se odvija isključivo na širokom platnu,¹² i koji izaziva samo apstraktnu štetu,¹³ a ne kao skup nepravdi nanetih pojedincima (civilima i borcima) koji obuhvata oduzimanje ljudskih života, izazivanje ljudskih patnji i urušavanje ljudske bezbednosti.¹⁴ Dakle, brojni autori smatraju da zločin agresije ne zaslužuje da bude međunarodni zločin

¹⁰ Vidi na primer: Erika de Wet, “The modern practice of intervention by invitation in Africa and its implications for the prohibition of the use of force”, *European Journal of International Law*, Vol. 26, No. 4, 2015, p. 979; Louise Doswald-Beck, “The legal validity of military intervention by invitation of the government”, *British Yearbook of International Law*, Vol. 56, No. 1, 1985, p. 189.

¹¹ *North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Denmark; Federal Republic of Germany/Netherlands)*, Judgment of 20 February 1969, ICJ Reports (1969), p. 42.

¹² Ovaj stav iznosi Michael Walzer, *Just and Unjust Wars*, 1977, p. 55 i dalje. Na sličan način: D. Luban, “Just War and Human Rights”, *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 9, No. 2, Winter 1980, p. 161; Krigan govori o „našoj svesti o suštinski zlikovačkoj prirodi svih zločina protiv ljudskih prava i činjenici da ovi zločini zahtevaju ozbiljna i rasprostranjena ljudska stradanja pre aktiviranja nadležnosti MKS. Dok su genocid, zločini protiv čovečnosti i ratni zločini neoprostive zloupotrebe, agresija je, nasuprot tome, više politički zločin (...) Šteta od agresije je povreda teritorijalne nezavisnosti i suverenosti jedne države, što je po sebi politička ideja” (Erin Creegan, “Justified uses of force and the crime of aggression”, *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 10, No. 1, 2012, pp. 59–68, 81–82).

¹³ Erin Creegan, “Justified uses of force and the crime of aggression”, op. cit., p. 59.

¹⁴ Tom Ruys, “Justiciability, Complementarity and Immunity: Reflections on the crime of aggression”, *Utrecht Law Review*, Vol. 13, Issue 1, 2017, p. 20.

uopšte, a pogotovo ne „vrhovni međunarodni zločin, koji se od ratnih zločina razlikuje samo u tome što u sebi sadrži celokupno nataloženo zlo”.¹⁵ Potrebno je stoga analizirati nekoliko pitanja u vezi sa podobnošću agresije za sudsko utvrđivanje (sudivost), načelom komplementarnosti postupanja MKS i imunitetima od krivičnog gonjenja.

Sudivost agresije

Pošto su jednoglasno usvojeni na plenarnoj sednici Skupštine država ugovornica MKS, moglo se očekivati da amandmani iz Kampale budu konačna odluka o sudivosti agresije kao međunarodnog zločina i da učutkaju kritičare koji su vikali kako je MKS nesposoban da krivično goni zločin agresije. Očigledno da se to ipak nije dogodilo. Koh i Buhvald su nedavno ponovili stav da je postupak utvrđivanja agresije suštinski drugačiji od postupka utvrđivanja svirepih zločina, s obzirom da zahteva političku ocenu i političko upravljanje.¹⁶ Takođe, Rostov ističe kako je utvrđivanje agresije sa pravom političkog karaktera.¹⁷

Navedeni stavovi podsećaju na slučaj Nikaragva, gde su se SAD upinjale da dokažu kako je Sud nesposoban da oceni zakonitost njihove intervencije u Nikaragvi. Iako su i same pokrenule postupke o upotrebi sile pred Međunarodnim sudom pravde tokom pedesetih godina prošlog veka,¹⁸ SAD su u vreme ovog postupka smatrale da je predmet u pitanju političke prirode i da nije podoban za sudsko rešavanje: „MSP nikada nije bio predviđen da rešava pitanja kolektivne

¹⁵ Jennifer Trahan, “An Overview of the Newly Adopted International Criminal Court Definition of the Crime of Aggression”, *Journal of International and Comparative Law*, Vol. 2, No. 1, 2011, p. 33.

¹⁶ Harold H. Koh and Todd F. Buchwald, “The Crime of Aggression: The United States Perspective”, op. cit., p. 263.

¹⁷ Nicholas Rostow, “The International Criminal Court, Aggression and Other Matters: A Response to Koh and Buchwald”, *American Journal of International Law*, Vol. 109, No. 1, 2015, p. 232.

¹⁸ Što sam Sud nije propustio da istakne u slučaju Nikaragva:

Potrebno je primetiti da iako SAD danas tvrde da usled trajanja oružanog sukoba između dve države ovo pitanje nije trebalo izneti pred Sud već pred Savet bezbednosti, tokom pedesetih SAD su pokrenule sedam postupaka pred Sudom oko oružanih napada vojnih vazduhoplova drugih država protiv vojnih vazduhoplova SAD; jedini razlog što se Sud nije upustio u predmete bilo je neprihvatanje nadležnosti od strane tuženih država.

Navedeno prema: *Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States)*, Judgment (admissibility) of 26 November 1984, ICJ Reports (1984), para. 97, p. 392.

bezbednosti i samoodbrane i očigledno je nepogodan za takvu ulogu”.¹⁹ Kao što je dobro poznato, Sud je odbacio ove prigovore i nastavio da odlučuje o meritumu.²⁰ Otada se Sud u nekoliko predmeta,²¹ direktno ili indirektno, izjasnio o zakonitosti upotrebe sile u međunarodnim odnosima, kao što su to činili i brojni arbitražni tribunali.²² Štaviše, mada su tužene države nastavile da osporavaju na razne načine dopuštenost postupanja u ovim predmetima, politički karakter spora nije se pojavljivao kao argument.²³ Prema tome, nesporno je utvrđeno da zakonitost upotrebe sile od strane države nije nepodložna sudskoj oceni, već da je može procenjivati međunarodni sud ili tribunal – naravno ukoliko je na njegovu nadležnost država dobrovoljno pristala. Pomalo je zbunjujuće zašto neki onda i dalje nalaze za shodno da ospore da međunarodni sud može da se izjašnjava o individualnoj krivičnoj odgovornosti za zločin agresije, iako država može da bude međunarodno odgovorna za povredu zabrane upotrebe sile (i samim tim za izvršenje akta agresije).

Uostalom, nakon Drugog svetskog rata je najpre došlo do krivičnog gonjenja pojedinaca „agresora”, pa tek onda do utvrđivanja odgovornosti države za kršenje zabrane upotrebe sile. Na konferenciji za štampu nakon Kampale, pravni savetnik SAD Harold Koh je sa ponosom istakao kako su SAD, kao zemlja čiji je državljanin bio nirnberški tužilac Džekson (Robert H. Jackson), jedina zemlja koja je uspešno krivično

¹⁹ Izjava Stejt dipartmenta od 18. januara 1985. o povlačenju SAD iz predmeta Nikaragva pred MSP, *ILM*, No. 24, 1985, p. 246.

²⁰ *Nicaragua v. United States*, op. cit., para. 91–99.

²¹ *Corfu Channel (United Kingdom v. Albania)*, Judgment of 9 April 1949, ICJ Reports (1949), p. 4; *Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States)*, Judgment of 27 June 1986, ICJ Reports (1986), p. 14; *Case concerning Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. United States of America)*, Judgment of 6 November 2003, ICJ Reports (2003), p. 161; *Legal Consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory*, Advisory Opinion of 9 July 2004, ICJ Reports (2004), p.163; *Case concerning armed activities on the territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, Judgment of 19 December 2005, ICJ Reports (2005), p. 116.

²² *Ethiopia-Eritrea Claims Commission*, Partial Award Jus ad Bellum, Ethiopia Claims 1–8, 19 December 2005, *ILM*, No. 45, 2006, p. 430; *Guyana and Suriname*, Arbitral Award of 17 September 2007, *ILM*, No. 47, 2008, p. 166.

²³ Države su povremeno isticale politički karakter zahteva za savetodavnim mišljenjem MSP kako bi osporile dopuštenost tog zahteva. Međutim, nesporna je praksa MSP da „činjenica da pitanje ima političke primese ne može da izmeni njegovu prirodu pravnog pitanja. Bez obzira na političke primese, Sud ne može da odbije da odgovori na pravne elemente pitanja koje ga poziva da izvrši jedan u suštini sudski posao, naime (...) da proceni neku činidbu u odnosu na međunarodno pravo” (*Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion of 22 July 2010, ICJ Reports (2010), p. 415).

gonila zločin agresije.²⁴ SAD nisu tokom 1945. i 1946. godine delovale kao da smatraju da je agresija politička stvar i nepodobna za sudsko utvrđivanje.²⁵ Naprotiv, SAD su podržavale gonjenje nacističkih rukovodilaca za zločine protiv mira uprkos ozbiljnim prigovorima da su u to vreme ovi postupci kršili načelo *nullum crimen sine lege*.²⁶ Treba istaći i da su u međuvremenu brojni međunarodnopravni izvori potvrdili krivičnu prirodu agresije,²⁷ uklonivši tako prigovor kršenja načela zakonitosti, kao i da je Dom lordova Ujedinjenog Kraljevstva 2006. godine potvrdio da su suštinski elementi bića krivičnog dela agresije dovoljno jasni da bi omogućili zakonito suđenje okrivljenima za ovaj najteži zločin.²⁸ Konačno, najveći deo pravne doktrine se slaže da je zločin agresije međunarodni zločin koji povlači individualnu odgovornost.²⁹

Pojedini autori ne idu tako daleko u odbacivanju agresije kao nepodobne za sudsko razmatranje, što povlači za sobom odbacivanje precedenta iz Nirnberga, već ističu umereniju varijantu kritike sudivosti. Tako se kaže kako Savet bezbednosti UN jedini može da utvrdi postojanje agresije od strane neke države, što je pretpostavka za postojanje zločina agresije. U skladu sa tim, MKS nije kompetentan da sudi suverenim državama. Drugi ističu da MKS ne sme da ispituje zakonitost ponašanja država koje ga ne priznaju. Treći se oslanjaju na političke argumente i

²⁴ Navedeno prema: *American Journal of International Law*, Vol. 104, No. 3, July 2010, pp. 513–514.

²⁵ Doduše pojedini tužioci iz tog perioda su kasnije priznali da su imali pomešana osećanja o svojoj ulozi u gonjenju zločina protiv mira, pogotovo u svetlosti činjenice da su savezničke sile počinile jednake zločine zbog kojih su gonjene vođe sila osovine. Videti: Leslie Esbrook, "Exempting Humanitarian Intervention from the ICC's Definition of the Crime of Aggression: Ten Procedural Options for 2017", *Virginia Journal of International Law*, Vol. 53, No. 3, 2015, p. 799.

²⁶ Devyani Kacker, "Coming full circle: the Rome Statute and the Crime of Aggression", *Suffolk Transnational Law Review*, Vol. 33, No. 3, 2010, pp. 260–261.

²⁷ Naročito treba imati u vidu „Načela međunarodnog prava koja priznaje Tribunal u Nirnbergu”, GA Res. 95(1), 11 December 1946; „Deklaraciju o prijateljskim odnosima”, GA Res. 2625(XXV), 24 October 1970 (prvo načelo); „Definiciju agresije”, GA Res. 3314 (XXIX), 14 December 1974 (čl. 5(2)), kao i rad Komisije za međunarodno pravo u vidu „Načela međunarodnog prava priznata Poveljom Tribunala u Nirnbergu i presudom Tribunala”, *Yearbook of the International Law Commission* (1950), Vol. II, para. 97, načelo VII; „Nacrt Kodeksa zločina protiv mira i bezbednosti čovečanstva”, *Yearbook of the International Law Commission* (1954), Vol. II, čl. 2; „Nacrt Kodeksa zločina protiv mira i bezbednosti čovečanstva”, *Yearbook of the International Law Commission* (1996), Vol. II, čl. 16.

²⁸ UK House of Lords, *R. v. Jones*, Judgment of 29 March 2006, (2006) UKHL 16, para. 19.

²⁹ Pål Wrangé, "The crime of aggression, domestic prosecutions and complementarity", in: Claus Kreß and Stefan Barriga (eds), *The Crime of Aggression: A Commentary*, Vol. I, 2017, p. 708. Autor navodi da se nijedna država tokom pregovaračkog procesa nije usprotivila statusu agresije kao međunarodnog zločina.

ističu da je politički rizik od mešanja MKS u pitanja apsolutne moći suviše veliki. Razmotrićemo svaki od ovih argumenata u nastavku.

Savet bezbednosti UN je isključivi tumač agresije?

Kritičari ovog pravca smatraju da krivično gonjenje za zločin agresije može da bude dopušteno tek kada Savet bezbednosti UN odredi da je neka država učinila agresiju. Razlog je što je Povelja UN dozvolila isključivo Savet bezbednosti da odredi postojanje ove činjenice.³⁰ U suštini, takvo tumačenje člana 39 Povelje UN pripisuje njenim tvorcima nameru koju nikada nisu imali, a na stranu to što se Savet bezbednosti o agresivnom činu u svojim rezolucijama vrlo retko oglašava, to jest od 1990. godine nijednom.³¹ Član 39 je institucionalna odredba koja određuje slučajeve u kojima Savet bezbednosti može da odluči da preduzme prinudne mere. Te prinudne mere nisu ograničene na situacije u kojima je došlo prethodno do povrede međunarodnog prava. Na primer, „pretnja miru“, ne pretpostavlja automatski da je došlo do protivpravnog ponašanja države – države ne postaju međunarodno odgovorne zbog radnji koje su „pretnje miru“. Takođe, određivanje „čina agresije“ od strane Saveta bezbednosti je uvek predstavljalo jedan u suštini politički nalaz, a ne sudski.³² Pogotovo je nelogično smatrati da nepostojanje takvog nalaza može *a priori* da spreči jedan postupajući sudski organ da ispita zakonitost upotrebe sile neke države. Ova činjenica je

³⁰ U tom smislu su se izjasnile i delegacije Francuske i Kine na pregovorima u Kampali: Francuska je istakla da tekst Rezolucije ograničava ulogu SB UN i krši Povelju UN na osnovu koje SB UN samostalno utvrđuje postojanje čina agresije (Stefan Barriga, Claus Kreß, *The Travaux Préparatoires of the Crime of Aggression*, Cambridge University Press, Cambridge, 2011, pp. 811, 814).

³¹ Retki primeri su Rezolucija 573(1985), 4. Oktobar 1985; Rezolucija 577(1985), 6. Decembar 1985. Jedan autor navodi 34 rezolucije SB UN usvojene između 1973. i 1990. koje sadrže utvrđivanje agresije, od čega se 28 odnosi na režim aparthejda u Južnoj Africi i Južnoj Rodeziji. Poslednji primer vezan je za Rezoluciju 667(1990) donetu nakon invazije Iraka na Kuvajt. Otada su usvojena samo dva predsednička saopštenja koja u prolazu pominju agresiju (UN Doc. S/PRST/2005/10, 2 Mart 2005; UN Doc. S/PRST/2006/4, 25 Januar 2006). Oba izvora koriste izraz agresija u vezi sa napadima nedržavnih subjekata na mirotvorce UN (Nicolaios Strapatsas, “The practice of the Security Council regarding the concept of aggression”, in: Stefan Barriga, Claus Kreß, *The Travaux Préparatoires of the Crime of Aggression*, op. cit., pp. 178–213, 180–182, 201–202).

³² Videti u: Nico Krisch, “Article 39”, Brunno Simma et al. (eds), *The Charter of the United Nations: A Commentary*, Vol. II, 2012, p. 1272, para. 44. Razlikovanje „pretnje miru“, „povrede mira“ i „agresije“ delimično je nastalo iz želje da se razgraniče slučajeve u kojima bi SB UN bi obavezan da deluje, kao i oni u kojima bi slobodno mogao da odluči da li će delovati. Na kraju, tvorcii Povelje su odlučili da SB UN daju najširu moguću slobodu u odmeravanju ovih pragova i odlučivanju da li će preduzeti mere, a izostala je precizna definicija agresije.

čvrsto potvrđena u praksi MSP. Čak i u vreme krivičnih postupaka nakon rata, nikom nije padalo na pamet da bi postupci za zločin protiv mira morali prethodno da budu odobreni od strane Saveta bezbednosti koji je već bio formiran. Štaviše, MSP je u više navrata naveo da u skladu sa članom 24 Povelje UN, nadležnost Saveta bezbednosti u pogledu očuvanja mira i bezbednosti u svetu nije isključiva.³³ Uostalom i Generalna skupština UN se u više navrata izjasnila o zakonitosti upotrebe sile u međunarodnim odnosima.³⁴ Štaviše, donekle je nedosledno da se autori kao što je Koh, koji s jedne strane odbacuju formalističko tumačenje Povelje UN, zasnovano na statičnom razumevanju državne suverenosti, koje bi onemogućilo pojedine države da vrše humanitarnu intervenciju bez odobrenja Saveta bezbednosti, sa druge strane upravo iza tog Saveta bezbednosti zaklanjaju kada je reč o sudivosti agresije.

MKS ne može da sudi suverenim državama?

Autori koji polaze od ovog stava takođe daju isključivu nadležnost za utvrđivanje agresije Saveta bezbednosti, ali ne zato što je to po prirodi političko pitanje, već, kako npr. navodi Pele, što nije zadatak MKS da sudi suverenim državama.³⁵ Član 1 Statuta MKS bez dileme navodi da se njegova nadležnost prostire nad licima koja su učinila najteže zločine od međunarodnog značaja. Nema ništa u njemu o mogućnosti za suđenje državama. Štaviše, član 25(4) navodi da nijedna odredba ovog Statuta koja se odnosi na individualnu krivičnu odgovornost neće uticati na odgovornost države po međunarodnom pravu. Međutim, Pele i ostali kritičari donekle ne uviđaju suštinu. Očigledno je da kada MKS ili neki *ad hoc* međunarodni krivični tribunal ispituju da li je fizičko lice, pogotovo ako je to lice član neke oružane nedržavne grupe, učinilo neki od „svirepih” zločina, oni ne sude suverenim državama. Premda ponašanje pojedinca može biti pripisano državi, u tim postupcima međunarodni krivični sudovi ne moraju i ne treba da se izjasne o tim pitanjima, jer je njihova nadležnost ograničena samo na krivične stvari. Međutim, nesporno je da kad god MKS određuje da li je neki državni organ, bilo da je to prost redov u vojsci, ili vojni ili politički rukovodilac, učinio genocid, ratni zločin ili zločin protiv čovečnosti, čak i ako se ne izjašnjava neposredno o tome, on upravo vrši procenu državne odgovornosti, iz jednostavnog razloga što je ponašanje državnog

³³ Videti savetodavno mišljenje: *Certain expenses of the United Nations*, 20 July 1962, ICJ Reports (1962), p. 163.

³⁴ O intervenciji SAD u Grenadi videti npr: UN Doc. A/RES/38/7, 2 November 1983.

³⁵ Alain Pellet, “Response to Koh and Buchwald’s Article: Don Quixote and Sancho Panza tilt at windmills”, op. cit., p. 562.

organa u načelu pripisivo državi, čak i ako je taj organ postupao *ultra vires*.³⁶ Možemo isto tako primetiti da su, poput agresije, genocid i zločini protiv čovečnosti po svojoj prirodi takođe zločini koji podrazumevaju kolektivnu umešanost velikog broja pojedinaca, među kojima su često i osobe na visokim rukovodećim mestima. Čak i Pele priznaje da MKS može da sudi pojedincu optuženom za genocidnu radnju koja je pripisiva državi. Ipak, on insistira da tu postoji jedna krupna razlika, jer Povelja izričito daje Savetu bezbednosti odgovornost da utvrđuje postojanje agresije, dok ništa u tom smislu ne kaže za genocid.³⁷ Tako se Pele vraća na prethodni argument prema kome Povelja daje Savet bezbednosti isključivu nadležnost za utvrđivanje postojanja agresije. Kako smo već naveli, taj argument je prilično klimav.

Pojedini kritičari prihvataju da MKS i kod drugih zločina može da utvrđuje *de facto* državnu odgovornost, ali ističu da je ključna razlika u tome što kod agresije MKS mora da sprovede dvostepeni postupak, prema kome u prvom koraku izričito mora da utvrdi postojanje čina agresije.³⁸ Tako izričit nalaz nije predviđen kod drugih međunarodnih zločina. Nesumnjivo da ovo razlikovanje stoji, ali ne treba preterivati u oceni njegovog značaja. Najpre, dvostepenost postupka nije posledica prirode zločina agresije, već je rezultat pregovora koji su vođeni u Kampali.³⁹ Prema tome, umesto što je odlučeno da se državni čin agresije odvoji od umešanosti pojedinca na rukovodećoj poziciji, bilo je moguće predvideti isto tako da se dva koraka spoje u jedan, te da utvrđivanje državnog čina agresije bude prećutno, a ne izričito. Takav je bio pristup u definiciji „zločina protiv mira” Povelje Nirnberškog tribunala.⁴⁰ Na sličan način, nekoliko nacionalnih krivičnih zakonika kriminalizuje „planiranje ili pripremanje agresivnog rata”, bez zahteva da je prethodno i odvojeno utvrđena odgovornost države za „čin agresije”.⁴¹ Mi možemo samo da žalimo zašto nije

³⁶ Videti član 7 Nacrta članova o odgovornosti država za međunarodne protivpravne akte Komisije za međunarodno pravo, *Yearbook of the International Law Commission*, 2001, Vol. II.

³⁷ Alain Pellet, “Response to Koh and Buchwald’s Article: Don Quixote and Sancho Panza tilt at windmills”, op. cit., p. 562.

³⁸ Astrid Coracini, Pål Wrangé, “The specificity of the crime of aggression”, in: Claus Kreß and Stefano Barriga (eds), *The Crime of Aggression: A Commentary*, Vol. I, 2017, pp. 314–315.

³⁹ Što ne spore ni ovi isti autori: *ibid.*, p. 308.

⁴⁰ Član 6 ovog izvora (UNTS, No. 82, p. 280) definiše „zločine protiv mira” kao „planiranje, pripremanje, otpočinjanje ili vođenje agresivnog rata, ili rata koji krši međunarodne ugovore, sporazume ili garancije, ili učestvovanje u zajedničkom planu ili zaveri za ostvarenje nečeg od navedenog”.

⁴¹ Videti recimo član 122(1) Krivičnog zakonika Belorusije, članove 404–405 KZ Gruzije ili član 160 KZ Kazahstana (“Selected national laws and regional instruments on the crime of aggression”, in: Claus Kreß and Stefano Barriga (eds), *The Crime of Aggression: A Commentary*, op. cit., pp. 1079–1114).

usvojen isti pristup i u Statutu MKS, pogotovo što bi to bilo u skladu sa konstrukcijom ostalih zločina u njegovoj nadležnosti.

Neophodna je na ovom mestu još jedna načelna napomena. Nesporno, države su slobodne da stvaraju međunarodne sudove kojima mogu da delegiraju nadležnost nad državama ili pojedincima. Shodno tome, čak i ako je MKS prevashodno ustanovljen da bi sudio na osnovu individualne krivične odgovornosti za međunarodne zločine, zašto bi njegov nalaz o odgovornosti države za agresiju predstavljao problem ako takav nalaz ne stvara pravne posledice po tu državu, a da se pritom ta država saglasila na takav način postupanja MKS?

Problem nesaglasne države

Upravo poslednja rečenica prethodnog odeljka je suština treće vrste kritike koja se upućuje nadležnosti za suđenje agresije. Kritičari ovog pravca su mišljenja da MKS sme da utvrđuje postojanje agresivnog čina samo one države koja je pristala na nadležnost suda. U prilog tome oni navode „načelo monetarnog zlata”, pravilo prema kome međunarodni sud mora da se uzdrži od donošenja odluke o sporu kada su prava i obaveze treće države koja se nije saglasila sa njegovom nadležnošću suština predmeta spora.⁴² Potrebno je navesti nekoliko napomena s tim u vezi.

Prvo, čak i ako pretpostavimo da „načelo monetarnog zlata” važi u slučaju kada MKS vrši nadležnost za zločin agresije prema član 15bis Statuta (na osnovu zahteva države članice ili *proprio motu*), moramo da imamo u vidu da Statut i amandmani iz Kampale sadrže brojne mehanizme kojima se nadležnost Suda ograničava u odnosu na nesaglasne agresorske države.⁴³ Kumulativno dejstvo ovih mehanizama svodi se na nemogućnost da MKS vrši nadležnost nad državom koja nije članica Statuta ili je izabrala da izađe iz nadležnosti na osnovu člana 15bis (4) Statuta, u slučajevima kada postupak pokreće država članica ili MKS *proprio motu*.

Drugo, ako te odredbe ipak dopuštaju mogućnost da MKS vrši nadležnost nad agresorskom državom koja nije ratifikovala amandmane iz Kampale ili izabrala da izađe iz nadležnosti (recimo kada je država žrtva agresije ratifikovala amandmane), da li je narušeno načelo monetarnog zlata? Da li država koja je članica Rimskog statuta, koja svojevolumeno nije uložila deklaraciju o izlasku iz nadležnosti, može da se

⁴² *Case of the Monetary Gold removed from Rome in 1943 (Italy v. France, UK and USA)*, Judgment of 15 June 1954, ICJ Reports (1954), p. 33.

⁴³ Pogotovo je bitan član 15bis (4) Statuta koji dozvoljava stranama ugovornicama da izađu iz okvira nadležnosti MKS u pogledu zločina agresije, kao i član 15bis (5) prema kome MKS ne može da vrši nadležnost nad zločinom agresije ako su zločin izvršili državljani države koja nije članica Statuta ili je zločin izvršen na teritoriji takve države.

smatra „nesaglasnom” (čak i ako nije ratifikovala amandmane iz Kampale) i da li njena prava i obaveze čine „suštinu predmeta spora” pred MKS. Napravimo sada paralelu sa savetodavnom nadležnošću MSP. Istina je da je MSP mišljenja da nedostatak saglasnosti zainteresovane države može da liši savetodavno mišljenje pravne valjanosti, jer je MSP sudska institucija, a pogotovo ako bi posledica bila narušavanje načela da država nije obavezna da protiv svoje volje podnosi sudskim organima rešavanje svojih sporova.⁴⁴ Međutim, MSP nikada nije odbio da izda savetodavno mišljenje zbog nesaglasnosti, čak i u slučajevima kada se nesumnjivo izjašnjavao o pravima i obavezama pojedinih država.⁴⁵ U mišljenju o mirovnim ugovorima, MSP je navodno opravdao ovakav pristup „savetodavnom” prirodom svojih mišljenja i činjenicom da ona kao takva nemaju obavezujuću snagu.⁴⁶ Mora se priznati da je Stalni sud međunarodne pravde jednom prilikom odbio da izda mišljenje zbog nedostatka saglasnosti – u slučaju Istočne Karelje, koji se ticao spora između Finske i Sovjetskog saveza. Međutim, obrazloženje je bilo da SSSR tada nije bio član Društva naroda. U kontekstu našeg razmatranja, situacija kada MKS vrši nadležnost prema agresorskoj državi koja je članica Statuta, ali nije ratifikovala amandmane iz Kampale, ili uložila rezervu na nadležnost, više je nalik situaciji iz slučaja mirovnih ugovora nego slučaja monetarnog zlata ili Istočne Karelje. Najpre, agresorska država se u toj situaciji u načelu saglasila na nadležnost MKS prema članu 5(2) Statuta. Zatim, nalaz da je ta država izvršila agresiju nema sam po sebi obavezujuću snagu za agresora.

I treće, ova kritika zapravo i nije kritika sudivosti agresije uopšte, niti njene konkretne sudivosti pred MKS, već se odnosi na obim nadležnosti MKS.

Na kraju, nema sumnje da će aktiviranje nadležnosti MKS nad agresijom uplesti Sud u komplikovane političke igre i staviti na ispit njegov legitimitet i kredibilnost. Koh i Buhvald navode mogući primer u kome dve zaraćene države, koje se konačno privole da potpišu mirovni ugovor, uslove svaka svoj potpis obećanjem da njihove vođe neće biti gonjene za otpočinjavanje rata.⁴⁷ Isti autori se pitaju da li se tada sme dozvoliti da pravda omete mir.⁴⁸ Mi ne vidimo zašto bi se ova situacija razlikovala

⁴⁴ *Western Sahara*, Advisory Opinion of 16 October 1975, ICJ Reports (1975), p. 12, para. 32–33.

⁴⁵ Najbolji primer je pomenuto mišljenje o izgradnji zida na palestinskoj teritoriji, *Legal Consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory*, op. cit.

⁴⁶ *Interpretation of Peace Treaties with Bulgaria, Hungary and Romania*, Advisory Opinion of 30 March 1950, ICJ Reports (1950), p. 71.

⁴⁷ Harold H. Koh and Todd F. Buchwald, “The Crime of Aggression: The United States Perspective”, op. cit., p. 274.

⁴⁸ *Ibid.*

od one, praksi tako dobro poznate, kojom se nakon mirovnog ugovora kojim se okončava unutrašnji oružani sukob daje opšta amnestija za ratne zločine. Oba slučaja bave se pitanjima dozvoljenosti međunarodnog priznanja amnestije. Naravno, krivično gonjenje agresora će uvek privući veću političku pažnju nego gonjenje „običnih“ zločinaca. Ipak, razlika nije u prirodi interesovanja, već u stepenu. Politički uticaji nisu rezervisani samo za zločin agresije. Prethodna praksa *ad hoc* tribunala i MKS nam govori da je krivično gonjenje visokih rukovodilaca, uključujući aktuelne šefove država, za zločine protiv čovečnosti, jednako politički osetljivo kao i gonjenje šefa neke državne ili nedržavne oružane grupe za genocid. U tim slučajevima se ne postavlja pitanje sudivosti, a mogući politički odjeci ne smatraju se valjanim razlozima zbog kojih bi međunarodna zajednica doveka tolerisala nekažnjivost.

Komplementarnost

Još jedan razlog za brigu oko aktiviranja nadležnosti MKS za zločin agresije je moguća posledica takozvanog preliivanja, odnosno pojave da će mnoge države nakon toga usvojiti domaće propise kojima bi kriminalizovale zločin agresije.⁴⁹ Države će verovatno to učiniti kako bi bile sigurne da u skladu sa načelom komplementarnosti njihove političke ili vojne rukovodioce mogu da krivično gone pred sopstvenim sudovima, bez potrebe da ih izručuju Hagu. Ma koliko je malo verovatno da takav razvoj događaja neće naići na otpor javnog mnjenja u tim državama, još je problematičnija mogućnost da države uspostave i vrše krivičnu nadležnost nad državljanima trećih zemalja. Od usvajanja amandmana iz Kampale, osam država je usvojilo amandmane na svoje krivične zakone, kojima su predvidele krivično delo agresije.⁵⁰ Štaviše, sve ove odredbe koriste izričito ili prećutno definiciju agresije iz Statuta MKS.⁵¹ I druge države mogu lako da krenu istim putem pod pritiskom organizacija civilnog društva.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ To su Luksemburg, Slovenija, Hrvatska, Češka, Ekvador, Samoa, Austrija i Makedonija. Astrid Coracini, "(Extended) Synopsis: The Crime of Aggression under Domestic Criminal Law", in: Claus Kreß, Stefano Barriga (eds), *The Crime of Aggression: a Commentary*, op. cit.. pp. 1038, 1040–1041. Koračinijini navodi 38 država i dve regionalne organizacije koje su usvojile zakonodavstvo u vezi sa agresijom, među koje spada o devet slučajeva koji su se dogodili nakon Kampale. Ona navodi i da su u zakonodavnim procedurama isti planovi kod još šest država.

⁵¹ Ibid., p. 1071.

Nema sumnje da zločin agresije nije pogodan za primenu načela komplementarnosti. Budući da su gonjenja političkih ili vojnih zvaničnika optuženih za međunarodne zločine pred nacionalnim sudovima uglavnom bila izuzetak, pogotovo je naivno očekivati da će postupci protiv „agresora” pred nacionalnim sudovima da procvetaju. Tako da, iako je nekoliko zemalja usvojilo domaće propise koji kriminalizuju agresiju i pre Kampale, svi oni su još od Nirnberga samo mrtvo slovo na papiru. Praktično od 1949. nije podignuta nijedna optužnica po ovom osnovu.⁵² U Nemačkoj, savezni javni tužilac je odbio zahtev za pokretanje krivičnog postupka protiv članova vlade u vezi sa nemačkim učešćem u operaciji „Saveznička snaga” (bombardovanje SRJ), kao i za dozvolu američkim i savezničkim trupama da koriste pravo preleta i prevoze vojsku i opremu preko nemačke teritorije tokom rata u Iraku 2003.⁵³ Pored toga, zahtevi za pokretanje krivičnog postupka protiv članova vlade zbog umešanosti u rat u Iraku nisu prihvaćeni ni u Španiji ni u Belgiji.⁵⁴ Statut „Specijalnog tribunala za Irak” uneo je u svoju nadležnost „pretnju ratom ili korišćenje oružanih snaga Iraka protiv neke arapske zemlje u skladu sa članom 1 Zakona br. 7 od 1958” (reč agresija je pažljivo izostavljena zbog spornog pravnog osnova vojne intervencije predvođene SAD-om).⁵⁵ Međutim, Sadam Husein je obešen pre nego što je ikakav sudski postupak započeo.

Po svemu sudeći, tendencija sve veće uključenosti parlamenata (makar u državama Zapada) u odluke o upotrebi oružanih snaga u inostranstvu,⁵⁶ kao i sve češća pojava naknadnog političkog polaganja računa, nisu prerasle u sudsku kontrolu vladinih odluka o spoljnim vojnim intervencijama, a pogotovo ne u krivične postupke protiv mogućih „agresora”.⁵⁷ Sve veći broj nacionalnih krivičnih zakona koji sadrže krivično delo agresije teško da će izmeniti ovakvo stanje stvari. Nacionalni sudovi su tradicionalno uzdržani kada je u pitanju ocena odluka donetih

⁵² Danilo Zolo, “Who is afraid of punishing aggressors?: On the double-track approach to international criminal justice”, *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 5, No. 4, 2007, p. 799.

⁵³ Claus Kreß, “The German Chief Federal Prosecutor’s Decision not to investigate the alleged crime of preparing aggression against Iraq”, *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 2, Issue 2, 2004, p. 231.

⁵⁴ Michael Bothe, Andreas Fischer-Lescano, “The dimensions of domestic constitutional and statutory limits on the use of military force”, in: Michael Bothe et al. (eds), *Redefining Sovereignty: The Use of Force After the Cold War*, Brill Nijhoff, 2005, p. 206.

⁵⁵ Član 14(c) Statuta, 10 December 2003, *ILM*, No. 43, 2004, p. 231.

⁵⁶ Videti u: L. Fisler Damrosch, “Democratization of Foreign Policy and International Law 1914–2014”, *ILSA Journal of International and Comparative Law*, No. 21, 2014–2015, pp. 287–288.

⁵⁷ Čiji su primeri Dejvidsova komisija u Holandiji i Čilkotov anketni odbor u Velikoj Britaniji i druge vrste interpelacija u raznim zemljama o ratu u Iraku pre svega (ibid).

na bojnopolju, pogotovo ako su u njih umešani visoko rangirani zvaničnici. Prema Lordu Hofmanu, „pitanja rata i mira i razmeštaja oružanih snaga uvek su bila diskreciono ovlašćenje Krune u koje se sudovi neće mešati”.⁵⁸ Pa čak i ako dolazak na vlast nove političke opcije može da utre put ka nacionalnim postupcima protiv bivših vojnih i političkih lidera koji su okrvavili ruke, postoji još jedan razlog zašto su takvi postupci, i pored moralnog pročišćenja koje mogu da donesu, još manje verovatni u slučaju agresije nego kod ostalih međunarodnih zločina. Nacionalni sud koji bi osudio bivšeg vođu za agresiju, samim tim bi priznao da je njegova država međunarodno odgovorna prema žrtvi agresije, sa svim posledicama koje povreda *jus ad bellum* donosi.

Iz rečenog sledi da, za razliku od drugih međunarodnih zločina, kod agresije načelo komplementarnosti nije sigurnosni ventil za državu koja ne želi da svoje državljane izruči MKS. Jasno je zašto su onda države nastojale da ubace tako raznovrsna i brojna ograničenja koja bi sprečavala MKS da goni rukovodioce nesaglasnih država (osim ako postupak ne pokreće Savet bezbednosti UN).

Imuniteti

Ovi mehanizmi saglasnosti ne važe kod nacionalnih postupaka protiv državljana trećih država okrivljenih da su učinili zločin agresije. Iako takvih slučajeva nema još od kraja decenije poslednjeg svetskog rata,⁵⁹ nekoliko autora je izrazilo zabrinutost povodom sve većeg broja krivičnih zakona koji predviđaju agresiju i samim tim povećane mogućnosti da do suđenja navodnim agresorima dođe pred sudovima kako država koje su bile žrtve agresije, tako i trećih država.⁶⁰ Takva suđenja bi navodno narušila osnovno načelo suverene jednakosti i izazvala ozbiljne posledice po međunarodne odnose i mir i bezbednost u svetu. Isti stav iznela je i Komisija za

⁵⁸ UK House of Lords, *R. v. Jones*, Judgment of 29 March 2006, (2006) UKHL 16, Opinion of Lord Hoffman, para. 65.

⁵⁹ Nešto suđenja je sprovela Kina u Nandingu prema japanskim generalima (tri predmeta) među kojima je čuveni slučaj *Sakai*, a Poljska je sudila na osnovu univerzalne nadležnosti nacističkom okupacionom rukovodiocu Grajzeru. I SSSR je osudio nekoliko nemačkih generala između ostalog i za zločine protiv mira (R. Clark, “The Crime of Aggression”, op. cit., p. 795).

⁶⁰ Harold H. Koh and Todd F. Buchwald, “The Crime of Aggression: The United States Perspective”, op. cit., pp. 274–275; Julie Veroff, “Reconciling the crime of aggression and complementarity: Unaddressed tensions and a way forward”, *Yale Law Journal*, Vol. 125, No. 3, January 2016, p. 730; Nicolaos Strapatsas, “Complementarity and aggression: A ticking time bomb?”, in C. Stahn and L. van den Herik (eds), *Future Perspectives on International Criminal Justice*, 2010, p. 450.

međunarodno pravo (*International Law Commission – ILC*) u svom Nacrtu zločina protiv mira i bezbednosti čovečanstva od 1996. godine.⁶¹ Imajući u vidu opasnost po međunarodne odnose i i mir i bezbednost u svetu, Komisija za međunarodno pravo je zauzela stav da nadležnost za agresiju treba da počiva isključivo kod međunarodnog krivičnog suda, da nacionalni sudovi moraju biti u potpunosti isključeni, osim u predmetima kada sude sopstvenim državljanima.⁶²

Mišljenja smo da je vrednost krivičnog postupka koji se vodi u Teheranu protiv izraelskih lidera zbog vojnih operacija u Gazi i južnom Libanu veoma mala, isto kao vredi i za postupak u Kijevu protiv ruskih lidera povodom aneksije Krima, koji se još vodi *in absentia*. Istina je da je teško pomiriti suđenja stranim državljanima za zločin agresije pred nacionalnim sudovima sa načelom suverene jednakosti i načelom *par in parem*. Pre svega, takva suđenja, zbog dvostepenosti sudskog postupka utvrđivanja agresije, zaista podrazumevaju da će nacionalni sudovi jedne države suditi o državnim aktima drugih država. Takvo postupanje naizgled krši imunitet države od sudske nadležnosti organa druge države, koji se, kako je to potvrdio i MSP, prostire i na teške povrede međunarodnog prava, pa čak i na povrede peremptornih normi.⁶³

Suđenja pojedinim agresorima bi bila u neskladu sa imunitetom *ratione materiae* državnih zvaničnika. Nema sumnje da zločin agresije, kao zločin visokih rukovodilaca, koji može da izvrši samo lice koje je u poziciji da stvarno vrši kontrolu nad, ili da upravlja vojnim ili političkim aktivnostima jedne države, jeste zločin koji se vrši radnjom izvršenom u zvaničnom svojstvu. Međutim, čini se da isto važi i kod drugih međunarodnih zločina. Kao što je specijalni izvestilac Komisije za međunarodno pravo Eskobar Hernandez primetio u svom četvrtom izveštaju o imunitetu državnih zvaničnika od krivične nadležnosti stranih država: „(s)tav da su mučenje, prisilni nestanci, izvansudska ubistva, etničko čišćenje, genocid, zločini protiv čovečnosti i ratni zločini lišeni bilo kakve zvanične ili funkcionalne veze sa državom ne odgovara činjeničnom stanju”.⁶⁴ Štaviše, prema Konvenciji UN protiv mučenja i Konvenciji UN o prisilnim nestancima, zvanično svojstvo zabranjenih radnji koje su države dužne da kriminalizuju i krivično gone je njihov konstitutivni element. Uprkos tome, nesumnjivo je da veliki deo

⁶¹ ILC, “Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind – with commentaries”, *Yearbook of the International Law Commission*, 1996, Vol. II, Art. 8, Commentary para. 14.

⁶² Ibid.

⁶³ *Jurisdictional Immunities of the State (Germany/Italy/Greece intervening)*, Judgment of 3 February 2012, ICJ Reports (2012), p. 99.

⁶⁴ ILC, Special Rapporteur Concepción Escobar Hernández, Fourth Report on the immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction, 29 May 2015, UN Doc A/CN.4/686, para. 121–126.

doktrine i državne prakse podržava gledište da bivši visoki rukovodioci, izuzimajući one koji su imali apsolutne personalne imunitete tokom obavljanja funkcije, ne mogu da izbegnu odgovornost za razne međunarodne zločine poput mučenja i genocida na osnovu funkcionalnog imuniteta.⁶⁵ Takođe, „Nacrt člana 7” koji je izneo specijalni izvestilac Hernandez u svom petom izveštaju o imunitetima državnih zvaničnika od krivične nadležnosti stranih država izričito navodi da imuniteti ne mogu da se primene kod „genocida, zločina protiv čovečnosti, ratnih zločina, mučenja i prisilnih nestanaka”.⁶⁶

Naravno da je pretpostavka svih navedenih stavova da krivično gonjenje stranih zvaničnika za međunarodne zločine nije u neskladu sa imunitetom države od sudske nadležnosti organa druge države. Prećutno se priznaje da bi osuda stranog zvaničnika od strane nacionalnog suda za međunarodni zločin mogla da u sebi *de facto* sadrži nalaz o odgovornosti države, te da taj nalaz ne bi narušio imunitet države. Zašto bi onda situacija bila drugačija kod agresije? Već smo naveli da je često opravdanje da utvrđivanje agresije zahteva izričito izjašnjavanje o odgovornosti države. Da li bi takvo izjašnjavanje, koje nema neposrednih pravnih posledica, moglo da predstavlja povredu imuniteta države od sudske nadležnosti organa druge države, otvoreno je pitanje.⁶⁷ Ako odgovorimo pozitivno, povreda državnog imuniteta mogla bi da se izbegne odbacivanjem dvostepenog postupka i usvajanjem nacionalnog zakonodavstva koje spaja u definiciji agresije ponašanje pojedinca i kolektivni akt (kao što to čine definicije mučenja i prisilnih nestanaka u konvencijama UN). Ovakav pristup je usvojen u članu 13 Nacrta Arapskog modela zakona za zločine u nadležnosti MKS, kao i u nekoliko starijih nacionalnih krivičnih zakona.⁶⁸ Međutim, skorije nacionalno zakonodavstvo usvaja dvostepeni postupak člana 8bis Statuta MKS.

⁶⁵ Za pregled doktrine videti: Ramona Pedretti, *Immunity of Heads of State and State Officials for International Crimes*, Brill Nijhoff, 2014. Za državnu praksu videti: H. Kreicker, „Immunities”, in: Claus Kreß, Stefano Barriga (eds), *The Crime of Aggression: A Commentary*, op. cit., p. 681.

⁶⁶ ILC, Special Rapporteur Concepción Escobar Hernández, Fifth Report on the immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction, 14 June 2016, UN Doc A/CN.4/701, para. 248.

⁶⁷ Neizvesnost postoji oko granice nakon koje bi se ponašanje države moglo okvalifikovati kao vršenje nadležnosti prema drugoj državi u kontekstu imuniteta. Za analizu ovog pitanja videti: N. Angelet, „Les juges belges face aux actes des organisations internationales”, A. Lagerwall (ed.), *Les juges belges face aux actes adoptés par les Etats étrangers et les organisations internationales*, 2016, pp. 13–51.

⁶⁸ Videti pregled navedenih propisa u: „Selected national laws and regional instruments on the crime of aggression”, Claus Kreß, Stefano Barriga (eds), *The Crime of Aggression: A Commentary*, op. cit., p. 1111.

Države nisu naročito dosledne prema poštovanju imuniteta od suđenja drugih država i stranih zvaničnika.⁶⁹ Recimo, SAD smatraju da ih imunitet štiti od nadležnosti stranih sudova povodom slučaja u kome američki dron ubije taksistu u Pakistanu, povodom dostavljanja oružja sirijskim pobunjenicima, povodom vojnih intervencija diljem sveta, ali njihov Zakon o imunitetima šefova stranih država predviđa izuzetak u pogledu zemalja koje američki Stejt dipartment jednostrano proglasi kao „sponzore terorizma”.⁷⁰ Taj izuzetak je omogućio SAD da zaplene dve milijarde američkih dolara iranskih sredstava zbog toga što je Iran finansirao i pomagao islamski džihad u Gazi.⁷¹

Sušтина je ponovo u tome da zločin agresije nije po prirodi drugačiji od ostalih međunarodnih zločina, koji takođe mogu da budu kvalifikovani kao akti izvršeni u zvaničnom svojstvu, ako ih izvrše bivši državni organi, ali za koje ovaj deo pravne doktrine nema nikakvih prigovora sa stanovišta imuniteta. Reč je o problemu koji je mnogo širi od konteksta agresije i već godinama zadaje muke Komisiji za međunarodno pravo u njenom radu na imunitetima državnih zvaničnika. Kao što smo videli, u izveštaju specijalnog izvestioca agresija se ne pominje među zločinima za koje funkcionalni imuniteti ne važe, što znači da specijalni izvestilac smatra da običajno međunarodno pravo o ovom pitanju još nije nastalo. Specijalni izvestilac navodi da postoji nekoliko razloga za to:

Nadležnost suda za ovaj zločin je opciona i nije automatska, za razliku od drugih međunarodnih zločina; Komisija je već ukazala u Nacrtu zločina protiv mira i bezbednosti čovečanstva od 1996. da zločin agresije mora prvenstveno da se poveri međunarodnim sudovima i tribunalima, zbog političkih posledica koje može da ima na stabilnost međudržavnih odnosa; postoji svega nekoliko primera nacionalnih krivičnih zakona koji sadrže ovaj zločin; konačno, ne postoje primeri državne prakse u kojima je zločin agresije određen kao ograničenje ili izuzetak od imuniteta, bilo na zakonskom ili na sudskom nivou.⁷²

⁶⁹ Wrangle ukazuje na činjenicu da se države stalno izjašnjavaju o zakonitosti ili nezakonitosti akata stranih drugih država, i da povremeno uvode sankcije drugim državama zbog njihovog kršenja međunarodnog prava. P. Wrangle, “The crime of aggression, domestic prosecutions and complementarity”, in: Claus Kreß, Stefano Barriga (eds), *The Crime of Aggression: A Commentary*, op. cit., p. 714.

⁷⁰ Foreign Sovereign Immunities Act (FSIA) 28 U.S.C. Art. 1605A. Ova lista trenutno sadrži tri države: Iran, Sudan i Siriju (Kuba je obrisana 2015), www.state.gov/j/ct/list/c14151.htm, 22/01/2017.

⁷¹ Iran je 14. juna 2016. podneo tužbu MSP protiv SAD povodom ovih događanja, www.icj-cij.org/docket/files/164/19038.pdf, 23/01/2017. Slučaj u ovom trenutku tek treba da otpočne.

⁷² ILC, Special Rapporteur Concepción Escobar Hernández, Fifth Report on the immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction, 14 June 2016, UN Doc A/CN.4/701, para. 222.

Sa obrazloženjem Izvestioca se možemo samo delimično složiti. Čini se da je prevideo da je do sada bilo nekoliko slučajeva vršenja nadležnosti nad agresijom od strane države žrtve agresije, kao i da raste broj krivičnih zakona koji sadrže zločin agresije, što sve zajedno predstavlja državnu praksu koja ne ide u prilog tvrdnji da za agresiju važe funkcionalni imuniteti. Da li će u konačnoj verziji rada Komisije za međunarodno pravo agresija biti stavljena na ovu listu, mi ne možemo da znamo, za sada se čini da članovi Komisije za međunarodno pravo nisu oduševljeni ovom idejom. Ostaje i da se vidi kako će budući Nacrt biti primljen u šestom komitetu Generalne skupštine UN. Bilo kako bilo, sumnje oko mogućnosti suđenja za agresiju pred nacionalnim sudovima ne smeju da ugroze aktiviranje nadležnosti MKS. Podsetimo da je nekoliko država kriminalizovalo agresiju na nacionalnom nivou daleko pre usvajanja Statuta MKS. Štaviše, „Tumačenje 5”, usvojeno na predlog SAD uz amandmane u Kampali ističe da ovi amandmani ne smeju da se tumače kao da stvaraju pravo ili obavezu vršenja nacionalne nadležnosti nad agresijom koju je izvršila druga država.⁷³

Zaključak

Na simboličan način, aktiviranje nadležnosti MKS nad zločinom agresije će biti prelomni trenutak u razvoju međunarodnopravnog poretka. Zaokružiće se proces koji je započeo u Versaju po završetku Prvog svetskog rata i doživeo kulminaciju na Revizionoj konferenciji u Kampali 2010. godine. Čemu onda tako mlake reakcije (ili žestoke kritike) mnogih međunarodnih pravnika prema mogućnosti da MKS krivično goni navodne agresore? Naravno da razloga ima mnogo. Oni se tiču nejasnoća u definiciji pojma agresije, sumnji u sposobnost sudija MKS da tumače i primenjuju međunarodnopravna pravila o upotrebi sile, straha da će biti teško prikupiti relevantne dokaze. Neki vide ovu nadležnost kao nekakvog „trojanskog konja” koji će iznutra potkopati legitimitet i političku podršku ovog Suda, što je vrlo ozbiljan razlog imajući u vidu krizu legitimiteta kroz koju prolazi MKS nakon povlačenja Južne Afrike iz Statuta u oktobru 2016. godine.

Podsetili smo se tokom izlaganja slučaja *Nikaragva* pred MSP i primedbi SAD zbog kojih su povukle svoju deklaraciju o prihvatanju obavezne nadležnosti ovog suda – da će ulazak Suda u domen visoke politike uništiti njegov prestiž i povećati njegovu opterećenost predmetima. Čini se da je u stvarnosti došlo upravo do

⁷³ Resolution RC/Res.6, op. cit., Annex III, “Understandings regarding the amendments to the Rome Statute of the International Criminal Court on the Crime of Aggression”.

suprotnog razvoja događaja.⁷⁴ Kritike MSP u smislu njegove pristrasnosti ka zapadnim zemljama su se utišale i nekoliko država je iznelo predmete pred ovaj sud koji se direktno tiču upotrebe sile, ili se odnose na granične sporove u uslovima oružanog sukoba.⁷⁵ Da li će se isto dogoditi i sa MKS, pokazaće vremena koja dolaze. U svakom slučaju, mi smo u ovom radu pokazali da ne stoje tvrdnje da zločin agresije po svojoj prirodi nije sudiv, kao i da je samo Savet bezbednosti UN nadležan da utvrđuje postojanje agresije, odnosno da MKS ne sme da sudi suverenim državama, pa čak ni posredno. Takođe smo pokazali da aktiviranje nadležnosti MKS za zločin agresije nije problematično u kontekstu rasprave o imunitetima države i njenih zvaničnika od suđenja, jer je to šire pitanje međunarodnog prava koje prevazilazi kontekst ovog zločina, ali i pitanje koje nikako ne sme da spreči pomenuto aktiviranje.

Aktiviranje nadležnosti će staviti MKS, a pogotovo njegovo Tužilaštvo pred brojne izazove. Pre svega pred sveprisutni kontroverzni osećaj da je agresija nekakav politički zločin, koji nanosi samo „apstraktnu štetu” drugoj državi, koji deluje samo na makro planu, te ne može da se poredi sa drugim međunarodnim zločinima. Taj osećaj nam zamagljuje krvavu sliku agresije kao zločina koji podrazumeva masovna ljudska stradanja i patnje, opšte urušavanje bezbednosti, čitav lanac nepredviđenih haotičnih događaja koje ona izaziva.

Akti brojnih država nisu tehnički pokriveni nadležnošću MKS, a tu mislimo na sve države do stupanja na snagu amandmana, odnosno i nakon toga na one države koje nisu stranke Statuta i koje se odluče za deklaraciju o neprihvatanju nadležnosti za zločin agresije, naravno osim u slučajevima kada Savet bezbednosti UN podnosi zahtev za istragu. Mišljenja smo da će aktiviranje nadležnosti doneti napredak na planu generalne prevencije u smislu vršenja moralnog pritiska na države da ne koriste agresivnu silu koja nije ovlašćena od Saveta bezbednosti, odnosno ne odnosi se na individualnu ili kolektivnu samoodbranu. Ostaje da se vidi koliko će država ratifikovati amandmane, odnosno iskoristiti klauzulu izlaska iz nadležnosti, ali jednom kada istrage krenu, makar po prijavama Saveta bezbednosti, prevencija će delovati još snažnije, jer se tada mere prinude protiv agresorskih država neće svoditi na široke i nezgrapne mere na osnovu Glave VII, koje često pogađaju i krive i nevine građane agresorske države, već će obuhvatiti precizne i individualizovane

⁷⁴ C. Gray, “The Use and abuse of the International Court of Justice: Cases concerning the use of force after Nicaragua”, *European Journal of International Law*, Vol. 14, 2003, p. 885.

⁷⁵ *Case concerning the territorial dispute (Libyan Arab Jamahiriya v. Chad)*, Judgment of 3 February 1994, ICJ Reports (1994), str. 6-41; *Case concerning the land and maritime boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria; Equatorial Guinea intervening)*, Judgment of 10 October 2002, ICJ Reports (2002), p. 303.

krivične sankcije protiv stvarnih organizatora i izvođača agresije. Međutim, takva mogućnost će svakako biti isključena u pogledu stalnih članica Saveta bezbednosti, zbog njihove mogućnosti veta na rezolucije ovog tela kojima bi se ulagao zahtev za pokretanje istrage.

Bibliografija

Monografije i članci

- Angelet, Nicolas, "Les juges belges face aux actes des organisations internationales", Anne Lagerwall (ed.), *Les juges belges face aux actes adoptés par les Etats étrangers et les organisations internationales*, Bruylant, Bruxelles, 2016, pp. 13–51.
- Barriga, Stefan and Kreß, Claus, *The Travaux Préparatoires of the Crime of Aggression*, Cambridge University Press, Cambridge, 2011.
- Bothe, Michael and Fischer-Lescano, Andreas, "The dimensions of domestic constitutional and statutory limits on the use of military force", M. Bothe et al. (eds.), *Redefining sovereignty: the use of force after the Cold War*, Brill, Nijhoff, 2005, pp. 206–219.
- Clark, Roger, "The Crime of Aggression", C. Stahn (ed.), *The Law and Practice of the International Criminal Court*, Oxford University Press, Oxford, 2015, pp. 778–800.
- Creegan, Erin, "Justified uses of force and the crime of aggression", *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 10, No. 1, 2012, pp. 59–82.
- Damrosch, Lori Fisler, "Democratization of Foreign Policy and International Law, 1914–2014", *ILSA Journal of International and Comparative Law*, Vol. 21, 2014–2015, pp. 281–288.
- De Wet, Erika, "The modern practice of intervention by invitation in Africa and its implications for the prohibition of the use of force", *European Journal of International Law*, br. 26 (4), 2015, str. 979–998.
- Doswald-Beck, Louise, "The legal validity of military intervention by invitation of the Government", *British Yearbook of International Law*, Vol. 56, No. 1, 1985, pp. 189–252.
- Ebrook, Leslie, "Exempting Humanitarian Intervention from the ICC's Definition of the Crime of Aggression: Ten Procedural Options for 2017", *Virginia Journal of International Law*, Vol. 55, No. 3, 2015, pp. 791–840.

- Gray, Christine, “The Use and abuse of the International Court of Justice: Cases concerning the use of force after Nicaragua”, *European Journal of International Law*, Vol. 14, No. 5, 2003, pp. 867–905.
- Kacker, Devyan, “Coming full circle: The Rome Statute and the Crime of Aggression”, *Suffolk Transnational Law Review*, Vol. 33, 2010, pp. 257–261.
- Koh, Harold and Todd, Buchwald, “The Crime of Aggression: The United States Perspective”, *American Journal of International Law*, Vol. 109, No. 2, 2015, pp. 257–295.
- Kreß, Claus, “The German Chief Federal Prosecutor’s Decision not to investigate the alleged crime of preparing aggression against Iraq”, *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 2, 2004, pp. 245–264.
- Kreß, Claus and Barriga Stefan (eds), *The Crime of Aggression: A Commentary*, Cambridge University Press, Cambridge, 2017.
- Krisch, Nico, “Article 39”, Bruno Simma et al. (eds), *The Charter of the United Nations: a Commentary*, Vol. II, Oxford University Press, New York, 2012.
- Luban, David, “Just War and Human Rights”, *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 9, No. 2, 1980, pp. 160–181.
- Pedretti, Ramon, *Immunity of heads of State and State officials for international crimes*, Brill, Nijhoff, 2014.
- Pellet, Alan, “Response to Koh and Buchwald’s Article: Don Quixote and Sancho Panza tilt at windmills”, *American Journal of International Law*, Vol. 109, No. 2, 2015, pp. 557–569.
- Rostow, Nikolai, “The International Criminal Court, Aggression and Other Matters: A Response to Koh and Buchwald”, *American Journal of International Law*, Vol. 109, No. 2, 2015, pp. 230–245.
- Ruys, Tom, “Justiciability, Complementarity and Immunity: Reflections on the crime of aggression”, *Utrecht Law Review*, Vol. 13, Issue 1, 2017, pp. 18–33.
- Strapatsas, Nicolaos, “Complementarity and aggression: a ticking time bomb?”, in: C. Stahn, L. van den Herik (eds), *Future perspectives on International Criminal Justice*, TMC Asser Press, Leiden, 2010, pp. 450–474.
- Strapatsas, Nicolaos, “The practice of the Security Council regarding the concept of aggression”, u Claus Kreß, Stefan Barriga (eds), *The Crime of Aggression: A Commentary*, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, pp. 178–213.
- Trahan, Jennifer, “An Overview of the Newly Adopted International Criminal Court Definition of the Crime of Aggression”, *Journal of International and Comparative Law*, Vol. 2, No. 1, 2011, pp. 30–46.

- Veroff, Julie, "Reconciling the crime of aggression and complementarity: unaddressed tensions and a way forward", *Yale Law Journal*, Vol. 125, 2016, pp. 730–751.
- Walzer, Michael, *Just and Unjust Wars*, Basic Books, New York, 1977.
- Werle, Gerhard and Jeßberger, Florian, *Principles of International Criminal Law*, Oxford University Press, Oxford, 2014.
- Zimmerman, Andreas, "29+1 = 30 – The Kampala Amendment on the Crime of Aggression and the Recent Accession by Palestine", *EJIL:Talk!*, 29 June 2016, <http://www.ejiltalk.org/29-1-30-the-kampala-amendment-on-the-crime-of-aggression-and-the-recent-accession-by-palestine/>, 20/01/2017.
- Zolo, Danilo, "Who is afraid of punishing aggressors?: on the double-track approach to international criminal justice", *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 5, 2007, pp. 799–807.

Dokumenti

- "Draft Code of Offences against the Peace and Security of Mankind", *Yearbook of the International Law Commission* (1954), Vol. II.
- "Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind", *Yearbook of the International Law Commission* (1996), Vol. II.
- "Fifth Report on the immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction", Special Rapporteur Concepción Escobar Hernández, 14 June 2016, UN Doc A/CN.4/701, International Law Commission.
- "Foreign Sovereign Immunities Act", (FSIA), 28 U.S.C., www.state.gov/j/ct/list/c14151.htm, 22.1.2017.
- Generalna skupština UN, "Principles of International Law Recognized in the Charter of the Nürnberg Tribunal and in the Judgment of the Tribunal", GA Res. 95(1), 11 December 1946.
- Generalna skupština UN, "Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations", GA Res. 2625(XXV), 24 October 1970.
- Generalna skupština UN, "Definition of Aggression", GA Res. 3314 (XXIX), 14 December 1974.
- International Military Tribunal (Nuremberg), "Judgment and Sentences", *American Journal of International Law*, Vol. 41, No. 1, January 1947.
- Međunarodni krivični sud, Statut, UN Doc A/Conf.183/9 (1998).

- Međunarodni krivični sud, Rezolucija RC/Res.6, "Crime of Agression", 11. jun 2010, *UNTS*, 8 May 2013, No. 38544.
- Međunarodni sud pravde, *Case of the Monetary Gold removed from Rome in 1943 (Italy v. France, UK and USA)*, Judgment of 15 June 1954, ICJ Reports (1954).
- Međunarodni sud pravde, *North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Denmark; Federal Republic of Germany/Netherlands)*, Judgment of 20 February 1969, ICJ Reports (1969).
- Međunarodni sud pravde, *Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States)*, Judgment (admissibility) of 26 November 1984, ICJ Reports (1984).
- Međunarodni sud pravde, *Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States)*, Judgment of 27 June 1986, ICJ Reports (1986).
- Međunarodni sud pravde, *Corfu Channel (United Kingdom v. Albania)*, Judgment of 9 April 1949, ICJ Reports (1949).
- Međunarodni sud pravde, *Case concerning Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. United States of America)*, Judgment of 6 November 2003, ICJ Reports (2003).
- Međunarodni sud pravde, *Case concerning armed activities on the territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, Judgment of 19 December 2005, ICJ Reports (2005).
- Međunarodni sud pravde, *Case concerning the territorial dispute (Libyan Arab Jamahiriya v. Chad)*, Judgment of 3 February 1994, ICJ Reports (1994), pp. 6–41.
- Međunarodni sud pravde, *Case concerning the land and maritime boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria; Equatorial Guinea intervening)*, Judgment of 10 October 2002, ICJ Reports (2002).
- Međunarodni sud pravde, *Jurisdictional Immunities of the State (Germany/Italy/Greece intervening)*, Judgment of 3 February 2012, ICJ Reports (2012).
- Međunarodni sud pravde, *Interpretation of Peace Treaties with Bulgaria, Hungary and Romania*, Advisory Opinion of 30 March 1950, ICJ Reports (1950).
- Međunarodni sud pravde, *Certain expenses of the United Nations*, Savetodavno mišljenje 20. Jul 1962, ICJ Reports (1962).
- Međunarodni sud pravde, *Western Sahara*, Savetodavno mišljenje od 16. Oktobra 1975, ICJ Reports (1975).
- Međunarodni sud pravde, *Legal Consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory*, Advisory Opinion of 9 July 2004, ICJ Reports (2004).

Međunarodni sud pravde, *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion of 22 July 2010, ICJ Reports (2010).

“Principles of International Law Recognized in the Charter of the Nürnberg Tribunal and in the Judgment of the Tribunal”, *Yearbook of the International Law Commission* (1950), Vol. II.

“Report on the immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction”, Special Rapporteur Concepción Escobar Hernández, Fourth 29 May 2015, UN Doc A/CN.4/686, International Law Commission.

Stalni arbitražni sud, *Ethiopia-Eritrea Claims Commission*, Partial Award Jus ad Bellum, Ethiopia Claims 1-8, 19 December 2005, *ILM*, br. 45, 2006.

Stalni arbitražni sud, *Guyana and Suriname*, Arbitral Award of 17 September 2007, *ILM*, br. 47, 2008.

UK House of Lords, *R. v. Jones*, Judgment of 29 March 2006, (2006) *UKHL* 16.

Mihajlo VUČIĆ

AGGRESSION AS AN INTERNATIONAL CRIME

Abstract: The jurisdiction of the permanent International Criminal Court for the crime of aggression is due to activate during 2017. As the voting of the members of the Court’s Statute gets closer, critiques to its competence to prosecute aggression grow stronger, which is at the same time confusing and counterproductive. Those not at all negligible voices state that only Security Council can properly decide if an act of aggression was committed, that the aggression is a non-justiciable political crime, that the two-step procedure of ICC in its deliberations on aggression is contrary to a rule of consent of the state to judicial proceedings, that the possible overflow of proceedings will initiate national prosecutions toward third states and its officials which would endanger international legal rules on states and officials immunity from foreign jurisdiction. The author argues that all these critiques are either wrong in their views or overlook the fact that their views can easily be put against other international crimes which do not, however, suffer from their attacks. It is obvious that historical landmark of future criminal prosecutions for the development of international law and the stability of the international community is downgraded. The author concludes that, notwithstanding numerous problems that accompany it, the conception of aggression from the Statute of International Criminal Court will benefit the general prevention of unlawful uses of force in international relations and will diminish impunity for the “crime of all crimes”.

Key words: aggression, International Criminal Court, international crimes, immunities, sovereignty.